

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силви Василев Чернев – преподавател по граждански процес в Бургаски свободен университет и ПУ „Паисий Хилендарски”

ОТНОСНО: Материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност «доцент» в Бургаски свободен университет по професионално направление: 3.6. Право, научна специалност «Гражданско и семейно право».

Конкурсът за „доцент” е обявен в Държавен вестник, ДВ, бр. 55 от 15 юли 2022 г. Като единствен кандидат участва гл. ас. д-р Анна Свободенова Чолакова – преподавател по гражданско и семейно право в Центъра по юридически науки към Бургаски свободен университет.

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

Представям следното становище по кандидатурата на гл. ас. д-р Анна Свободенова Чолакова за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност «доцент» по професионално направление 3.6. Право, научна специалност Гражданско и семейно право, обявен в ДВ бр. 55/15.07.2022 г.

1. Информация за конкурса

Включен съм в състава на научното жури по конкурса съгласно Заповед № ЛС-180/09.09.2022 г. на Ректора на БСУ.

2. Кратка информация за участниците в конкурса

За участие в обявения конкурс е подала документи гл. ас. д-р Анна Свободенова Чолакова, преподавател в ЦЮН към БСУ.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

3.1. Представеният от гл. ас. д-р Анна Свободенова Чолакова комплект материали е в съответствие с изискванията на приложимите редакции на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и Правилника за развитието на академичния състав на БСУ.

3.2. Кандидатката е доктор по право от 2015 г.; заемала е последователно длъжностите асистент, ст. асистент и главен асистент по гражданско и семейно право в течение на 21 години (от 2001 г., като последната длъжност заема от 2012 г.). Освен упражнения е изнасяла и лекции по съответните научни дисциплини.

Представила е публикуван монографичен труд «Наследствената трансмисия», издателство «Нова Звезда», София, 2022 г. и 9 броя статии и доклади. През периода след защитата на докторската ѝ дисертация е публикувала и монография, основана на дисертационния ѝ труд - «Припознаване на дете по българското право», Бургас, 2017 г.

По отношение на качествените изисквания отговорът ще бъде даден след анализ на представените за оценка научни публикации.

3.3. Оценка на учебно-преподавателската дейност на кандидатката

Както беше посочено, кандидатката има дългогодишен стаж като университетски преподавател (21 години). Проведените от нея часове университетска преподавателска работа многократно надвишават изискванията на приложимите нормативни актове.

Имам лични впечатления от преподавателската ѝ дейност, която не се свежда само до академично преподаване, а е насочена и към придобиване от страна на студентите на представи и умения в областта на практическите аспекти на съответната материя.

Гл. ас. д-р Чолакова активно се включва в подготовка и ръководство на множество студенти за участие в състезания по Студентско научно творчество (провеждани ежегодно в БСУ). Работата ѝ със студентите в редица случаи доведе до тяхното награждаване.

От 12 години активно участва в работата на кръжок по гражданско и семейно право, включително в подготовката и провеждането на девет по ред Общонаучни състезания по решаване на гражданскоправен казус. Работата ѝ с

кръжока продължи он-лайн и по време на почти двугодишния период на дистанционно провеждане на обучението.

Намирам, че преподавателският ѝ опит е напълно достатъчен за заемане на конкурсната академична длъжност.

4. Кратка характеристика на представените научни трудове/публикации

В документите за конкурса кандидатката е представила списък с публикации от периода след защитата на докторската ѝ дисертация през 2015 г. – общо 11 на брой.

Сред заглавията фигурират посочените монографичен труд, представен за хабилитиране, 9 броя статии и доклади, а така също и монография, основана на защитения дисертационен труд.

4.1. С оглед формата на настоящото становище и особеностите на конкурса ще се съсредоточа преди всичко върху характеристиката на представения монографичен труд и само на някои от останалите трудове.

4.1.1. Представеният монографичен труд е озаглавен „Наследствена трансмисия“ издателство «Нова Звезда», 2022 г.

Трудът е разположен на 186 страници и се състои от увод, четири глави и заключение.

4.1.2. Уводът (стр. 7-10) съдържа кратко описание на възникването на института на наследствената трансмисия още по римското право; проследяване на уредбата по българското право, а така също и констатация за липсата на изследвания, посветени специално на този институт. Съдържа и кратко описание на изложението.

4.1.3. Глава първа се състои от 3 параграфа и е озаглавена «Историческо и сравнителноправно изследване на наследствената трансмисия» (стр. 11 – 75).

Първият параграф е посветен на института на наследствената трансмисия в римското право в неговото развитие. Следва обзор на правната уредба на института в някои съвременни законодателства (Франция, Австрия, Германия, Северна Македония и Русия – Втори параграф). Всъщност съответната уредба на отделните държави също е разгледана в нейното историческо развитие, а по отношение на Русия е обърнато внимание и на различната уредба, която е съществувала в някои от страните, в които е било установено руско владичество (прибалтийските страни и др.).

Последният параграф е посветен на развитието на правната уредба на разглеждания институт в България (обичайното право в старата българска държава, прилагането на Юстиниановото право и Еклогата в хода на историята на българската държава преди попадането под османско владичество, и по подробно – на уредбата след 1890 година, съдържаща се в двата закона за наследството, действащи през този период.

Изложението на цялата глава съдържа множество детайли и сериозен анализ както в исторически план, така и в сравнителноправен план.

4.1.4. Глава Втора е озаглавена: «Обща характеристика и предпоставки на наследствена трансмисия (стр. 76 – 121 стр.).

Първият параграф е посветен на очертаване съдържанието на понятието и правната същност на наследствената трансмисия (стр. 76 – 94). След посочване на законовия текст на действащия Закон за наследството («ЗН») авторката прави обзор на съществуващата литература (всъщност изразяваща се предимно в споменаване на института в разработки на цялостната материя на наследственото право). За нуждите на анализа се въвеждат систематизирани понятия (първоначален наследодател, междинен наследодател/наследник и наследник/ци по трансмисия). Със същата цел се прави разграничение между «придобиване на право на наследяване» и «придобиване на наследство» (стр. 81).

По нататък се разглежда въпросът чие право на наследяване упражнява наследникът по трансмисия – правото на наследяване на своя наследодател или собствено субективно право, преминало към него и придобито по реда на общото правоприемство.

На стр. 91 авторката предлага свое определение за наследствена трансмисия.

Следва изложение, третиращо трансмисията като фактически състав и разграничение между «наследствена трансмисия» и «наследяване по трансмисия». Проследен е механизмът на наследствената трансмисия.

Във втория параграф са разгледани предпоставките за наследствена трансмисия (стр. 94 – 113). Разглеждат се хипотези на последователността на откриване на две наследства (включително при наследяване по закон, по завещание и дори при завет); хипотезите на едновременна смърт, на безвестно отсъствие, на неупражнено право на наследяване на междинния наследодател (а така също и на конклюдентно приемане на

наследство). Като предпоставка е разгледано приемането на наследството на трансмитента като предпоставка за наследствена трансмисия (стр. 112).

В изложението на третия параграф се прави разграничение от сходни правни фигури (стр. 114 – 121 – с правото на заместване, с наследствената субституция и с призоваването към наследяване на наследници от последващ ред).

4.1.5. Глава Трета е посветена на субектите, спрямо които е приложима наследствената трансмисия (стр. 122 – 152).

Най-напред е разгледан общият случай, отнасящ се до наследниците на трансмитента (стр. 122 и сл.)

Последващите параграфи са посветени на възможностите за трансмисия при заветниците и по отношение на осиновените от трансмитента. Като препястващ факт е разгледано недостойнството за наследяване (стр. 135 и сл.). Изложението се спира на въпроса дали е необходимо трансмисарят да е жив (т.е. да е роден) към момента на откриването на първото наследство (стр. 138 и сл. – във връзка с приложимостта на фикцията по чл. 2, ал. 1, буква «а» от ЗН), а така също и на проблемите, които възникват във връзка с чл. 9А ЗН. Разгледана е възможността държавата да бъде трансмисар.

Главата завършва с предложения за изменение действащата правна уредба за издаване на удостоверение за наследници (пар. 8).

4.1.6. Последната глава – Четвърта се отнася до проблематиката на правните последици от наследствената трансмисия (стр. 154 – 177).

Първата част е посветена на общи положения и на проблематиката на срока, определен на трансмитента на основание чл. 51, ал. 1 ЗН, а така също на действието на този срок по отношение на трансмисаря. Впоследствие се разглеждат в детайли последиците от отказ и приемане на наследството по трансмисия (стр. 165 и сл.).

В последния параграф се разглеждат последиците при хипотезата на смърт на трансмисаря преди да е упражнил правото наследеното право на наследяване (стр. 177).

4.1.7. Работата завършва с кратко заключение, в което се излагат резултатите от научното изследване и се правят предложения *de lege ferenda*.

5. Положителни характеристики на работата

5.1. На първо място следва да се посочи, че избраната тема е посветена на институт на наследственото право, който има сериозно практическо значение. Разглежданият труд

представлява типично цялостно монографно изследване, в което с детайли са разгледани многобройните аспекти на този правен институт, по отношение на който липсват специални разработки.

Тук следва да се отбележи, че независимо от стабилността на наследственоправната материя много аспекти от нея все още представляват предизвикателство в процеса на тълкуване и прилагане на съответната уредба. В същото време, като че ли дори у авторите, които се занимават с наследственоправната проблематика, се наблюдава в някакъв смисъл консервативно отношение (изключение правят някои съвсем нови разработки). В литературата рядко се поставят въпроси за преосмисляне на уредбата (някои положения от която датират от древни времена) и съответното ѝ осъвременяване. Това положение придава полезност на труд като настоящия. В допълнение следва да се посочи, че в хода на изследването са засегнати и множество въпроси извън трансмисията, по които също липсват нарочни разработки.

5.2. От изложението проличава задълбоченото и детайлно познаване от страна на авторката на материята на наследственото право и на гражданското право като цяло. Тя с лекота борави с проблематиката на многобройни институти от различни части на материята.

5.3. Пространният исторически и задълбоченият сравнително-правен анализ са удачни и полезни.

5.4. Научният апарат обхваща сериозна по обем литература: - 49 заглавия на български език и 16 – на чужд език, сред които преобладават руски разработки; има позоваване и на македонски и испански източници. От прочита на изложението се налага извод, че цитиранията не са формални, а становищата и идеите, залегнали в тях, са осмислени от авторката

6. Работата съдържа редица приноси моменти (научни и научно-практически)

6.1. Изложената обща характеристика на труда (по-горе, т. 5.1.), а именно: обстоятелството, че става дума за правен институт с широка практическа приложимост, относно който липсват специални изследвания, придава ценност на разработката като цяло.

Широко използваните исторически и сравнителноправен анализ създават стабилна основа както за анализа, съдържащ се в настоящата работа, така и за бъдещи изследвания по темата.

6.2. За нашата литература представлява особен принос изследването на зараждането и развитието на института на наследствената трансмисия по римското право, което е придружено с анализ на редица конкретни казуси от тази епоха.

6.3. Съществен принос представлява формулирането на определение за трансмисията и изследването на предпоставките за нейното прилагане. Същото се отнася и до въвеждането на допълнителна и прецизирането на съществуващата терминология.

6.4. Част от съчинението е посветена на кръга на лицата, относно които е приложима наследствената трансмисия – на само наследници по закон, но и такива по завещание и дори завет. Същевременно се обосновава изричното изключване на държавата и общините.

6.5. Приносни моменти (независимо от това дали са напълно приемливи или не) са свързани с обема на правата, преминаващи в случай на трансмисия (например правото на възстановяване на запазена част), а така също и в хипотезите на чл. 12, ал. 1 и 2 от ЗН.

6.6. Научно-практическа значимости имат направените предложения *de lege ferenda*, сред които:

6.6.1. Ако се възприеме идеята за приложимост на трансмисията и по отношение на наследяването по завещание (завет), приемливо е предложението към разпоредбата на чл. 57 ЗН да се добави нова алинея, която да пояснява, че когато заветник е починал преди да е упражнил правото си да приеме или да откаже завета, неговите наследници могат да придобият това право по трансмисия, ако приемат наследството на заветника.

Във връзка с казаното приемливо е и предложението необоримата презумпция, установена в чл.10а ЗН - в раздела „Наследяване по закон“, да бъде изведена в общите правила на ЗН, за да се избегне съмнението относно нейната приложимост и при наследяване по завещание (Естествено, ако бъде възприето, подобно законодателно разрешение ще породима необходимост от уреждането на доста на брой допълнителни детайли).

6.6.2. Заслужава внимание и идеята да се създаде нова алинея в чл. 51 ЗН, която да предвижда предоставянето на нов специален срок за трансмисарите за приемане наследството на първия починал, след надлежното им уведомяване от компетентния съд. Същото се отнася и до предложението за допълване на правилото относно началния момент на срока за приемане на наследството по опис (чл. 61 ЗН), като в него се въведе

ново правило за трансмисарите, а именно: срокът за приемане по опис за тях да започва да тече след откриване наследството на трансмитента.

6.6.3. Има логика предложението при хипотезата на чл. 12, ал. 1 от ЗН изрично да се изключи възможността за прилагане на трансмисията.

6.6.4. Полезни са и предложенията с по-общ характер – например идеята за въвеждане на централизирана система за уреждане на наследствените отношения; приемливо е и предложението за разширяване на съдържанието на удостоверение за наследници. Всъщност крайно време е да се помисли за някакъв вид охранително производство при всяко откриване на наследство, в което да се третират проблемите с наследяване по закон и наличието на завещателни разпореждания. При действащата уредба много често за наследниците по закон не винаги е ясно дали има конкуренция с наследници по завещание (завет).

7. Констатирани слабости на труда

Като слабост би могло да се посочи липсата на използване на широк брой литературни източници на западни езици.

Може би някои от по-крайните виждания – например за приложимост на трансмисията по отношение на наследник по завещание/заветник, се нуждаят от допълнителна аргументация.

Посочените слабости не намаляват полезността и качеството на предложения труд.

8. Качествени са и останалите трудове, предложени за обсъждане в настоящия конкурс. За съжаление форматът на настоящото становище не дава възможност за специално обсъждане.

9. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените за конкурса научни трудове на Анна Свободенова Чолакова напълно отговарят на изискванията на закона и другите приложими нормативни актове. Монографичният труд е задълбочен и всеобхватен, широко използвани са исторически и сравнително-правен методи, научният апарат е достатъчен.

Кандидатката демонстрира сериозни дълбоки познания в областта на семейното и наследственото право и възможности за анализ. Не по-малко значителна е и преподавателската й дейност, която също следва да бъде окачествена с висока положителна оценка.

Трудовете (включително монографичният) имат значителна практическа полезност.

Предвид гореизложеното, ПРЕДЛАГАМ на УВАЖАЕМОТО Научно жури да предложи на компетентния орган да вземе решение за заемането от гл. ас. д-р Анна Свободенова Чолакова на академичната длъжност «доцент» в Бургаски свободен университет в професионално направление : 3.6. Право, научна специалност «Гражданско и семейно право».

18.10.2022 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Силви Чернев